

på de trafikpolitiska åtgärdernas koppling till det faktiska trafikbeteendet, dvs. om man åker bil eller inte. Författaren diskuterar heller aldrig sin syn på trafikpolitiken som policyområde. Detta är synd, bl.a. därför att den socialpsykologiska teoribildning, som används i avhandlingen, varit mycket inflytelserik inom policyforskningen, inte minst när det gäller förutsättningarna att implementera olika typer av policyprogram (jfr. Provan & Milward, 1995; Carlsson, 2000a, 2000b).

På sid. 40 redovisas ett mycket intressant resultat, som tydligt indikerar att ett policyområde, som trafikpolitiken, är mer komplext än vad avhandlingens problematisering indikerar. Det framgår här att stora grupper av människor är positivt inställda till att förbjuda bilar i storstädernas cityområden. Däremot är de negativt inställda till att endast tillåta elbilar, eller att införa kilometeravgifter i samma områden. Detta är i någon mening ologiskt; trots allt är ju de senare två begränsningarna ett mindre ingrepp än att totalförbjuda bilar i cityområden. Det tycks alltså inte enbart handla om att begränsa bilåkandet. Resultatet antyder att det måste ske på ett "rättvist" sätt.

Jag tror att en bra avhandling hade blivit ännu bättre om författaren hade tagit sin utgångspunkt i den nya policyforskningen och därvid exempelvis inkluderat legitimitetsteori (jfr Beetham, 1991). Då hade författaren ännu bättre kunnat nyttja sitt rika material till att diskutera och dra generella slutsatser om de samtida förutsättningarna för "auktoritativ värdefördelning genom offentlig maktutövning" (Lundquist, 1993:29).

Lars Carlsson

Referenser

- Beetham, D. (1991) *The Legitimation of Power*. Atlantic Heights, NJ: Humanities Press International
 Carlsson, L. (2000a) Non-Hierarchical Evaluation of Policy. *Evaluation*, 6(2), s 201-216.
 Carlsson, L. (2000b) Policy Networks as Collective Action. *Policy Studies Journal*, 28(3), s 502-520.

Coleman, J. S. (1986) Social Theory, Social Research and a Theory of Action. *American Journal of Sociology*, 91(1), s 1309-1335.

Lundquist, L. (1993) *Det vetenskapliga studiet av politik*. Lund: Studentlitteratur.

Provan, K. G. & H. B. Milward, (1995) A Preliminary Theory of Interorganizational Network Effectiveness: A Comparative Study of Four Community Mental health Systems. *Administrative Science Quarterly*, No 40, s 1-33.

Putnam, R., Leonardi, R., & Nanetti, R. Y. (1993). *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy*. Princeton, NJ: University Press.

HENRIK BERGLUND: *Hindu Nationalism and Democracy*. Stockholm 2000: Department of Political Science.

Henrik Berglunds doktorsavhandling *Hindu Nationalism and Democracy* behandlar en av de mest centrala politiska förändringarna under det senaste decenniet i världens största demokrati: framväxten av ett hindunationalistiskt parti som en av de dominerande politiska krafterna. Från att ha varit en ganska marginell företeelse i mitten av 80-talet har *Bharatiya Janata Party*, BJP – "Indiska folkpartiet" – vuxit från två mandat i Lok Sabha, det nationella parlamentet, till att efter valet 1999 inneha premiärministerposten och vara det dominerande partiet i regeringskoalitionen. Det är den historiska bakgrunden till detta och den sköra balansen detta hindunationalistiska parti har till demokratin som utgör kärnan i Berglunds avhandling. Med en befolkning på en miljard, en växande ekonomi och atombombskapacitet är det naturligtvis av intresse långt utanför seminarierummen om ett av Indiens dominerande partier bäst liknas vid ett kristdemokratiskt CDU, ett populistiskt FPÖ eller ett fascistiskt parti. Därmed tvista de lärde.

Sammanfattning

Avhandlingen befinner sig i en bred, internationell diskussion kring en fråga som speciellt efter 1989 blivit central i många länder: Hur bör demokratin utformas i ett mångkulturellt samhäl-

le? Vilka rättigheter och skyldigheter har minoritets- eller majoritetsgrupper i samhällen präglade av starka subnationella identiteter. Det kan gälla religiösa grupper i Indonesien, Nordirland, Algeriet, eller Bosnien; språkliga grupper i Canada, Belgien, Estland, Finland eller Nigeria; regionala grupper i Storbritannien, Spanien, Ryssland, eller Angola. Kort sagt, diskussionen om det som numera ofta har den generella beteckningen etniska identiteter gäller de flesta länder i världen. Exempelen visar att mångkulturella – plurala – samhällen finns både bland i- och u-länder och bland samhällen i djup konflikt och i fredlig samlevnad.

Ett konstaterande av sådana "etniska" identiteter eller konflikter bör hållas isär från hur de ska förklaras. Det är nog idag få forskare som ansluter sig till det som ibland blir medias förklaringsmodell – primordialism, dvs. närmast medfödda egenskaper och konfliktbenägenhet med andra grupper. Istället är de vanligaste förklaringarna endera intressepolitik eller "politisk ingenjörskonst" ofta kallad instrumentalism. Krav på större självständighet eller autonomi i Skottland, Quebec eller Sydindien är förmodligen bra exempel på identitetskonflikter som följd av breda gruppers intressekrav. Men exemplen är också många på där regionala eliter för sin egen vinnings skull har "etnifierat" en grupplikhet. Dvs., ett sätt att vinna makt, t.ex. i val, är att "konstruera" en etnisk konfliktlinje där ingen tidigare funnits eller där den förut uppfattades av de flesta som en konflikt mellan över- och underklass, mellan stad och land eller mellan olika yrkesgrupper. En strategi från en karismatisk ledare eller ett parti kan idag vara att omdefiniera sådana konflikter i etniska termer – en strategi som kan vara mycket framgångsrik inte minst i situationer där klyftorna överlappar och förstärker varandra.

Indien är ett mycket väl valt exempel för att studera demokrati och mångkulturalism. Demokratien är med över 50 år på nacken förhållandevis gammal och väletablerad i landet. Indien präglas också av starka gruppidentiteter – i stort sett av alla sorter: språk, region, kast, religion. Berglund har valt att fokusera på den klyfta som nog är allra viktigast – skillnaden mellan hinduer och muslimer. Den är viktigast för att skillna-

den har direkt politiska uttryck, grupperna finns över hela landet och tillsammans representerar hinduerna med ca 80 % eller 800 miljoner och muslimer med ca 12 % eller 120 miljoner nästan hela befolkningen.

Den fråga Henrik Berglund ställer i sin avhandling är: "How does the ideology of the Bharatiya Janata Party relate to the practice of secular democracy in India? What is the Hindu nationalist solution to the problem of conflicting majority and minority rights?" (s. 2). Han söker att besvara frågan genom tre linser, eller infallsvinklar. Dels ger avhandlingen en historisk överblick över hindunationalismens ideologiska rötter och framväxt under fr.a. 1900-talet. Dels studerar Berglund två konflikter mellan hinduer och muslimer: Shah Bano och Babri Masjid-Ramjanmabhoori. Den muslimska kvinnan Shah Bano stod mitt i en konflikt om det ska finnas en speciell lagstiftning (civil code) för muslimer eller inte. Babri Masjid är en konflikt huruvida ett hinduiskt tempel eller en muslimsk moské ska vara byggd på en viss plats i Ayodhya i norra Indien. Konflikterna är väl valda eftersom de spelat en mycket stor roll i indisk politik under det senaste decenniet och eftersom båda tämligen entydigt rör relationen mellan hinduer och muslimer och är *nollsummespel*; det den ena gruppen vinner förlorar den andra. På ett intressant sätt relaterar Berglund dessa konflikter till den sentida diskussionen inom politisk filosofi mellan liberaler och komunitärer.

Berglund menar och visar på att BJs hindunationalism har tre källor eller rötter: klassisk hinduism, hindureformation under 1800-talet och modern nationalism under 1800- och tidigt 1900-tal. Den politiska hinduismen söker knyta an till och få stöd från den klassiska hinduismen. Redan här uppstår ett problem – eller en politisk fördel, beroende på hur man ser det. Problemet består i att ingen riktigt vet vad hinduism är för något. Vi tänker det naturligtvis som en religion. Men ordet hindu finns ingenstans i deras klassiska texter. Istället är det en beteckning perserna gav på folken som levde öster om floden Indus. Många hinduer och forskare betonar att hinduismen inte ska ses som en religion utan en kulturtradition och ett filosofiskt system där begrepp som *dharma* (ungefär plikt) i stället för en viss

religiös tro är det centrala. Det är också vanligt att påpeka att en hindu *fundamentalism* vore en *contradictio in adjecto* eftersom hinduismen saknar fundament: den har ingen motsvarighet till Bibeln, Tora eller Koranen; den har heller ingen prästerlig hierarki motsvarande dessa andra religioner, och det råder oenighet bland hinduer om vilka som är de viktigaste gudarna och pilgrimsplatserna.

På olika sätt påverkade av européer började en hinduisk reformation under 1800-talet. Personer som Ram Mohan Roy, Dayanda Saraswati, Swami Vivekananda och organisationer som Brahma Samaj, Arya Samaj och Ramakrishna Mission var centrala i denna strävan att stärka och delvis reformera hinduismen. Men framväxten av en hindunationalistisk rörelse påverkades också av direkt politiska händelser. Sepoyupproret 1857 var den första större revolten mot engelsmännen (som bl.a. ledde till att den koloni som ditintills varit ägd av ett privat företag, the East India Company, nu övertogs av den brittiska kronan). Kongresspartiet bildade redan 1885 och den "europeiska förlusten" i rysk-japanska kriget 1905 stärkte de nationalistiska krafterna och strävandena.

En "proto-Hindu nationalism" växte runt sekelskiftet 1900 inte minst i provinserna Punjab, Bengalen och Maharashtra. Män som Lala Lajpat Raj, Aurobindo Gosh och Bal Gangadhar Tilak var påverkade även av kulturnationalistiska idéer från Europa och övertygade om att det fria Indiens kulturella bas måste vara hinduismen. Delvis fanns denna strömning inom det politiskt dominerande Kongresspartiet men huvudsakligen bildade den egna organisationer. *Hindu Maha Sabha* bildades i Punjab 1907, på nationell basis 1915 och blev politiskt parti 1937. Den idag mest kända organisationen, *Rashtriya Swayamsevak Sangh*, RSS, bildades i Nagpur 1925 på initiativ av brahminen Keshav Baliram Hedgewar (god vän med Savarkar, efterträddes av Madhav Sadashiv Golwalkar).

År 1923 lanserades V D Savarkar begreppet *Hindutva* i en bok med samma namn. Boken är en uppmaning till hinduisk enighet och handlar enligt Berglund till stor del om begreppet hindu. Savarkar lanserar hindutva-ideologin som en reaktion på hundratals år av utländskt förtryck

men även på splittring bland hinduerna. Den vaghet eller dubbeltydighet i termen 'hindu' som jag nämnde ovan verkar återfinnas hos Savarkar. Å ena sidan ses den hinduiska identiteten som en "reaction against the Muslim threat" (s. 72) och att "Indian Christians and Muslims cannot be regarded as Hindus" (s. 73). Å andra sidan hävdar Savarkar att hindu historiskt sett har refererat till "the inhabitants of a specific geographical entity, covering the whole South Asian peninsula" (s. 69 f). Berglund kommenterar att "Savarkar does not make any distinct difference between being an Indian, a Hindu or a follower of Hindutva" (s. 73). En annan viktig text, *Bunch of Thoughts*, skriven av Golwalkar och publicerad 1966 var starkt inspirerad av Savarkar och hade i stora delar samma budskap.

Hindunationalismen efter 1947

Med en vårdslös formulering skulle man kunna säga att hindunationalismen drabbades av ett bakslag när brahminen och tidigare RSS-medlemmen Nathuram Godse mördade Mahatma Gandhi 1948. Följden blev bl.a. att RSS blev förbjudet under drygt ett år. Men 1951 bildades partiet *Bharatiya Jana Sangh*, en föregångare till BJP som var ideologiskt influerat av RSS och Savarkar men med ett första manifest som var "quite moderate" (s. 89).

Kriget mellan Indien och Kina 1962 har betraktats som en vattendelare genom att det stärkte känslor av indisk nationalism och sammanhållning. Kriget kom också att förstärka hinduisk stolthet och samhörighet. 1964 bildades en av de organisationer inom *sangh parivar*, som den hindunationalistiska rörelsen ibland kallas, som kommit att inta en av de mer starka eller extrema positionerna – *Vishva Hindu Parishad*, VHP. VHP ska vara öppen för alla kaster och dessutom ägna sig åt mission. En av deras strategier var att vända sig till heliga män, s.k. *sadhus*. VHPs ungdomsorganisation kallas *Bajrang Dal*.

Efter undantagstillståndet 1975-77 bildades Janata-alliansen bestående av de flesta partier i opposition till Indira Gandhis Kongressparti. Janata-partiet vann valet 1977 stort men förlorade lika stort 1980. Efter valnederlaget bildades

Bharatiya Janata Party och Vajpayee – Indiens nuvarande premiärminister – valdes till partiledare. BJPs första val 1984 slutade i ett katastrofalt valresultat – endast två mandat i parlamentets underhus *Lok Sabha*. Men valet 1984 berodde mycket på den sympativåg som mötte sonen Rajiv Gandhi när han hade ersatt sin mor Indira som mördats i oktober samma år av sin sikhiska livvakt. Bakgrunden till mordet – Indira Gandhis stöd till den sikhiske extremisten Bhindranwale, militärens stormning av sikhernas Gyllene Tempel, den sikhiska livvaktens mord och pogromerna mot sikher i Delhi – ingick och ledde till en process av ”kommunalisering”¹ av politiken som BJP kom både att gynnas av och aktivt dra nytta av. Andra viktiga faktorer under 80-talet som bidrog till hindunationalismens och BJPs framgångar var, förutom Kongresspartiets tilltagande ’kommunalisering’, Ayatollornas revolution i Iran 1979 och muslimsk fundamentalism i Indiens närområde – inklusive sovjetiska områden som sedan fick självständighet.

Hela denna utveckling kom till stor del att fokuseras kring konflikten om Babri Masjid – Babri-moskén – i staden Ayodhya i delstaten Uttar Pradesh i norra Indien. Moskén byggdes 1528 på order av den första Moghul-kejsaren Babur – *ovanpå* ett hinduiskt tempel byggt vid guden Rams födelseplats, har vissa hinduer hävdade i olika omgångar sen åtminstone 1853. RSS och VHP hade 1984 krävt att ett tempel skulle (återupp)byggas på platsen. Några år senare, 1989, började VHP en kampanj för att bygga ett tempel. Kampanjen skulle nästan ha kunnat utformas enligt senaste amerikanska kampanjmetoder (den kanske var det?): tegel för tempelbygget tillverkades över hela landet, välsignades av hinduiska präster och transporterades i processionser till Ayodhya. Berglund påpekar att dessa processioner användes både före att förstärka lojalitet bland hinduerna och antipati gentemot muslimerna.

Den 6 december 1992 stormades moskén och den revs i stort sett till grunden av tusentals hindufanatiker. Stormningen ledde till en av de allvarligaste politiska kriserna i det moderna Indiens historia med upplopp på ett flertal platser i landet och uppskattningsvis 1200 dödade.

Tabell 1: Valresultat för BJS och BJP

	Procent	Mandat i Lok Sabha
1952	3	3
1957	6	4
1962	6	14
1967	9	35
1971	7	22
1977	41	298
1980	19	31
1984	7	2
1989	12	85
1991	20	120
1996	20	161
1998	26	179
1999	24	182

Kommentar: Siffrorna refererar till resultaten för *Bharatiya Jana Sangh* 1952-1971, till Janata-alliansen 1977 och 1980 samt till *Bharatiya Janata Party* 1984-1999. Notera också att antalet platser i underhuset utökades under perioden från 489 till 542.

Utveckling speglas i termer av valresultat i tabell 1 (som tyvärr inte finns i Berglunds avhandling).

Redogörelsen ovan bygger till stora delar på Berglunds avhandling. Jag har ingen invändning mot hans beskrivning av hindunationalismens ideologiska rötter och BJPs framväxt. Tvärtom. Frågan är i stället om kap. 3 och 4 (50 sid.) tillför någon ny kunskap eller någon ny tolkning? Frågan är motiverad inte minst mot bakgrund av hur mycket som skrivits om detta under de senare åren. Kathinka Froystad (2000) som disputerade veckan innan Berglund på en doktorsavhandling om hindunationalism i antropologi i Oslo skriver att det har publicerats mer än 50 böcker om hindunationalismen sen 80-talet.² Det är onekligen lite illvilligt att kräva detta med tanke på hur vanligt – trots söndagsförkunnelsen – det är i statskunskap och mycken annan samhällsvetenskap med återbruk; att vi helt enkelt berättar i våra böcker och artiklar vad andra forskare redan har skrivit. Trots – eller just därför – kan man vända på det och vara kritisk mot denna (o)vana.

Jag tror, eller skulle vilja hävda, att i den utsträckning Henrik Berglunds doktorsavhand-

ling misslyckas med att förse forskningen med ny kunskap eller nya tolkningar så beror det till stor del på en alltför allmän eller vag frågeställning (jfr ovan). Med den kunskap vi har om Indien, om etniska relationer och den teoriutveckling som trots allt sker inom samhällsvetenskapen så menar jag att avhandlingen hade kunnat ge ett betydligt intressantare inlägg med en mer preciserad och mer teoranknuten frågeställning. Nedan ska jag försöka ge ett sådant förslag i anslutning till Berglunds egen analys av liberal och kommunitär politisk filosofi. Men först vill jag ta upp en annan fråga.

Begreppet hindu

Som nämnts ovan så är begreppet hindu dubbeltydigt: i dagligt tal refererar det oftast till människor med en viss religiös tro, men går man djupare in i texter och historia så refererar det snarare till människor som bor (eller bodde) i Syd-asien. Denna mångtydighet refereras väl i avhandlingen. "Hinduismen måste ses som ett filosofiskt system och en kulturell tradition lika väl som en religion... (termen) 'hindu' myntades av perser för att beteckna människor som levde öster om Indus" (s. 57). Den kände historikern Romila Thapar säger ungefär samma sak och citeras gillande (s. 58).

Men i stället för att fullfölja och utveckla denna tanke om begreppet 'hindu' som mångtydigt så verkar det överordnade syftet och ambitionen, speciellt i slutsatskapitlet, vara att visa vilken av de två tolkningarna BJP och hindunationalismen står för. I slutsatserna (s. 175) står det att BJP "argues for Hindu supremacy within India" och att partiet "rejects the present secular model of Indian democracy and instead argues for a Hindu state". Dessa formuleringar går naturligtvis utmärkt att förena med båda tolkningarna av hindu.³ Men när Berglund skriver att "both the ideology and practice of Hindu nationalism show that the party has strained relations not only to minorities, but to democracy itself" (s. 175) så verkar han vilja hävda den religiösa (och inte den geografiska) tolkningen av ordet hindu. Om min läsning här är riktig så menar jag att Berglund inte har visat det på ett otvetydigt sätt.

Min poäng är inte att Savarkar eller BJP eller RSS i själva verket är politiskt harmlösa. Poängen är att de *medvetet* och politiskt mycket skickligt utnyttjar den vaghet och mångtydighet som termen "hindu" har – den kan beteckna både en religion och en geografisk hemvist! Så när Golwalkar skriver att det tveklöst är så att "India is a Hindu nation" och att "Hindu culture is impossible to define" (s. 81) eller att Savarkar "does not make any distinct difference between being an Indian, a Hindu or a follower of Hindutva" (s. 73) så är luddigheten avsiktlig.⁴ Så ska en (politisk) slipsten dras!

Min invändning mot delar av Berglunds analys är alltså att vi som statsvetare eller analytiker av det politiska språket ska visa på medveten mångtydighet och luddighet där det finns men inte sträva efter att "nita fast" en aktör vid en viss tolkning av budskapet. Att försöka avgöra en bestämd tolkning kan vi göra ibland men många gånger är själva intentionen med ett politiskt budskap att det ska kunna tolkas olika av olika mottagare. Och då är det i blottläggandet av sådan mångtydighet som vår intellektuella energi bör användas.

Källkritik

Relationen mellan muslimer och hinduer präglas ibland av konflikter och i vissa extrema undantagsfall av våld och pogromer. Utifrån denna verklighet och avhandlingens fråga kommer författaren givetvis in på BJPs ansvar för dessa upplopp. BJPs officiella ståndpunkt är klar – de har ingenting med dessa pogromer att göra. I kapitlet om staden Varanasi skriver författaren att all inblandning av Hindu-organisationer i upploppen mot muslimer förnekades av alla BJP-medlemmar han intervjuade (s. 168). Men på några ställen i avhandlingen påstås att BJP spelat en aktiv roll i våld mot muslimer. Bl.a. refererar författaren till "Bhagalpur Riot Inquiry Commission" som fann att upploppet i Bhagalpur, Bihar hade varit planerat och att BJP "hade spelat en aktiv roll i pogromerna" (s. 131). "BJP and its brother organizations were active /.../ by participating in and organizing actual violence" skriver Berglund (s. 137) med hänvisning till två forskare, Shail Mayaram (1993) och Amrita Ba-

su (1994). Eftersom det är en viktig skillnad – både juridiskt och politiskt – om ett parti har ett allmänt ansvar för att grupp-motsättningar skärps eller om det direkt deltar i våldsutövandet så undrade jag över vad dessa påståenden byggde på. Jag har haft möjlighet att läsa vad Mayaram och Basu skriver. Men det finns faktiskt ingenting i dessa artiklar om ett aktivt deltagande från BJPs sida i våldet.⁵ Att vi inte längre ser källkritik som tillräckligt för statsvetenskaplig forskning kan inte få innebära att vi inte längre skulle se det som nödvändigt.

Jag ifrågasätter inte att det *kan* ha varit så att BJP centralt låg bakom dessa pogromer. Men jag ifrågasätter att vi vet att det var så. I en analys och diskussion om politiskt våld och ansvar är det viktigt att göra vissa distinktioner. Dels att det kan finnas olika viljor eller fraktioner inom ett parti, dels att det kan finnas skillnader mellan ledningen och (vissa) medlemmar i ett parti. För det tredje kan ett parti eller en partiledning vara starkt mån om att skaffa sig *deniability*. Som en illustration till detta resonemang kanske läsaren kan erinra sig Michael Corleone inför senatsförhör i *Gudfadern II*. Senatsutskottet försöker få fast honom för ett antal mord, medarbetare vet att han beordrat morderna men ingen av de förhörda har själv *sett* honom ge ordern. Amrita Basu, som är starkt kritisk till BJP, beskriver situationen så här:

BJP leaders in New Delhi do not determine exactly when riots will occur. Rather they encourage local leaders to create an environment in which at some point a spark will lead to a forest fire. (Basu 1994:2616)

Jag tror att detta är en rimligare beskrivning av BJPs inblandning i och ansvar för våld mot muslimer. Och i varje fall verkar beskrivningen stämma bättre med de data som är kända.

Kommunitärer i Indien?

Det mest intressanta och innovativa i Berglunds avhandling är att han kopplar ihop indisk empiri med s.k. modern politisk filosofi. Politisk teori skrivs ofta som om den handlar om alla samhällen och har oftast generella anspråk, men de flesta teoretiker "remain innocent about southern societies and histories" som Susanne Rudolph

(2000:1762) uttrycker det i en generös formulering. Genom att "transportera" debatten mellan liberaler och kommunitärer till Indien så skaffar sig författaren "an alternative way of looking at issues like citizenship and the relation between state, nation and cultural groups" (s 54). Men jag vill hävda att han hade kunnat gå längre genom att utsätta den kommunitära positionen för en hård test.

Den kommunitära teorin – främst företrädd och utvecklad av Michael Sandel, Will Kymlicka, Alisdair MacIntyre och Charles Taylor – tillbakavisar det liberala argumentet att staten bör förhålla sig neutral till kulturella värden och grupper i samhället. Så här beskriver Sandel den liberala positionen:

Its core thesis is this: a just society seeks not to promote any particular ends, but enables its citizens to pursue their own ends, consistent with a similar liberty for all; it therefore must govern by principles that do not presuppose any particular conception of the good. (Sandel 1984: 82)

Den kommunitära uppfattningen, å andra sidan, exemplifieras på detta sätt av kanadensaren Charles Taylor:

Ett samhälle som Québec kan inte låta bli att värna och stödja en fransk kultur och det franska språket, även om det medför en del inskränkningar i individens frihet. Ett sådant samhälle kan inte göra den kulturella och språkliga orienteringen till en betydelslös fråga. (Taylor 1995: 340)

I slutsatserna skriver Berglund att en kommunitär hållning från statens sida i ett mångkulturellt samhälle kan delas in i två kategorier: en multi-kommunitär och en mono-kommunitär. Den multi-kommunitära hållningen innebär "a solution which recognizes every community's right to its own culture, traditions and common values" (s. 177). Utifrån sina fallstudier av konflikterna runt Babri Masjid och Shah Bano drar författaren slutsatsen att BJPs hållning i båda fallen var "mono-kommunitär" (s. 181, 183). Men, framhåller Berglund, denna mono-kommunitära inställning till relationerna mellan hinduer och muslimer är inte definitionsmässigt odemokratisk utan det beror på "how far you take the idea of cultural domination, and how the mi-

norities react (s. 182). Hur denna dominans skulle se ut och hur den muslimska minoriteten skulle reagera i *Ram Rajya*, hindunationalisternas ideala stat, är naturligtvis "difficult to say" (s. 182). Men i slutet av avhandlingen formulerar författaren problemet på detta sätt:

Inspired by the cultural nationalism of Hindutva, the party (BJP) constructs the Indian political scene on the premises that the individual is subordinated to his or her religious community. This perspective is in itself not a problem for Hindu-Muslim relations, as a multi-communitarian solution could be designed where the interests of the various communities would be guaranteed, possibly by allowing for each community to deal with their own cultural and religious affairs. But as soon as the BJP brings in the quest for a nation-state, its political theory runs the risk of clashing with minority rights. (s. 187f)

Med en tydligare teoriansknytning och (därmed) mer precis frågeställning⁶ tror jag att Berglunds material och analys hade kunnat ge ännu intressantare resultat. På de återstående raderna vill jag ge ett exempel på vad det hade kunnat vara.

Jag tror att Shah Bano-fallet hade kunnat användas som en *hård* test av den kommunitära positionen, eller argumenteringen. Bakgrunden till konflikten runt den muslimska kvinnan Begum Shah Bano är att viss lagstiftning i Indien – bl. a om familj och äktenskap – inte är generell utan är delvis olika för olika religiösa grupper. Efter 43 års äktenskap och fem barn så skiljer sig Shah Banos make från henne 1975. Han vägrar betala något underhåll till henne och hänvisar till den muslimska lagstiftningen på området. Den tidigare hustrun överklagar till domstolen och fallet kommer ända upp till Indiens Supreme Court där det avgörs 1985. Högsta Domstolen dömde till kvinnans fördel men "smet undan" den mest principiella frågan huruvida den muslimska eller sekulära lagen skulle gälla genom att hävda att muslimsk familjerätt inte täcker en situation när den frånskilda kvinnan hotas av ekonomisk undergång. (Premiärminister Rajiv Gandhi gav senare efter för muslimska påtryckningar och en lagändring genomfördes 1985 som innebar att lagen mot "destitution" inte skulle gälla muslimska kvinnor).

Hur klarar de kommunitära filosoferna av detta fall från det verkliga livet?

Här finns en mycket tydlig grupp⁷ – 120 miljoner muslimer – som (den indiska) staten har betrott att reglera en gruppangelägenhet som äktenskapslagstiftning. Men i detta fall kom den i bjärt kontrast till en individs rättighet att få ett underhåll efter ett långt äktenskap. En lösning på denna konflikt tillhandahålls naturligtvis av en lämplig definition: en grupp rättighet får inte kränka en individrättighet. Men problemet med detta "Alexanderhugg" är att det endera inte säger något intressant eller att vi definierat bort alla intressanta politiska konflikter.

Det är inte bara kommunitära filosofer som idag vill minska vårt beroende av staten utan att för den skull låta marknaden ta över och förslaget till lösning är då ofta "community" eller det civila samhället. Viktiga saker i samhället behöver inte regleras eller fördelas av en anonym stat eller pengar utan kan regleras av oss själva i mindre grupper. Michael Walzer (1990:10) formulerar problemet att "The liberal ideology of separatism /.../ does take away the *sense* of our personhood and bondedness, and this deprivation is then reflected in liberal politics. It explains our inability to form cohesive solidarities /.../ It also explains our radical dependence on the central state".

För att använda Walzers språkbruk: På vilka punkter vill vi ha ett "radikalt beroende av staten" och på vilka punkter vill vi att samhället och dess grupper kan och ska sköta sig själva? Jag tror att fallet med den muslimska kvinnan Shah Bano hade lämpat sig ypperligt för att skjuta fram och precisera den generella diskussionen om grupp- kontra individrättigheter. Konflikten är också intressant därför att den förorsakade vissa politiska "omgrupperingar": Konservativa muslimer hamnade i samma position som den politiska vänstern och radikala indiska kvinnor upptäckte att de tyckte ungefär som BJP. Shah Banos öde är någonting för kommunitärerna att bita i!

Det ovanstående är ett försök att argumentera för och visa att Henrik Berglunds doktorsavhandling hade kunnat bli ännu bättre med en skarpare precisering av syftet och en närmare koppling till en av avhandlingens teoretiska dis-

kussioner. Men detta ska inte på något sätt förta den välskrivna och informativa undersökning om ett politiskt och teoretiskt centralt ämne i en helt annan del av världen som Berglund gjort.

Hans Blomkvist

Noter

1. "Communal politics" används pejorativt i indisk engelska och syftar på propaganda eller aktivitet som skärper konflikter mellan religiösa grupper eller kaster. Ashutosh Varshney har påpekat att Indien förmodligen är det enda land i världen där ordet 'communal' betecknar något dåligt.
2. Ett av svaren som Berglund gav vid disputationen gick ut på att nästan all denna forskning har gjorts under tiden han skrivit sin avhandling. Denna, fullständigt rimliga, replik väcker den mer principiella frågan: Om forskning ska tillföra ny kunskap, hur ska vi ställa oss till alla de avhandlingsprojekt världen runt som nu med all säkerhet igångsätts om sådana saker som Attac-rörelsen eller Galna ko-sjukans politiska följder? Bör var och en av dessa avhandlingar tillföra kunskap eller perspektiv som ingen av dem annan kommer att ha?
3. Även Berglunds text präglas (avsiktligt eller oavsiktligt) av denna vaghet i betydelsen av ordet hindu.
4. Exakt denna glidning i språkanvändningen märkte jag själv när jag intervjuade Ashok Singhal, ordf i VHP, i början av 90-talet. Det var *helt omöjligt* att få honom att bestämma sig för en av dessa betydelser.
5. Det närmaste man kommer är dessa påståenden av Basu och Mayaram: "there is strong circumstantial

evidence that the BJP combine was in fact responsible for circulating rumours which provoked violence" (Basu 1994:2613). "A major leader of the exclusive Hindu colony of Goverdhanpuri described how the attack on Rishi Ghalav Nagar was organised at the office of the BJP's anti-riot (sic) squad" (Mayaram 1993:2533).

6. Nu formulerar sig Berglund ganska vagt: "we use the liberal-communitarian debate as a tool to identify the theoretical issues that are opened up" (s. 52).

7. De 'communities' som t ex MacIntyre nämner enligt Berglund (s 53) är universitet, bondgårdar och sjukhus. Dessa framstår som tämligen påvra 'gemenskaper' jämfört med de som finns i många s.k. u-länder.

Referenser

- Basu, Amrita, 1994. When Local Riots Are Not Merely Local, *Economic & Political Weekly*, October 1, pp. 2605-2621.
- Froystad, Kathinka, 2000. *Beneath Hindu Nationalism: Caste, Class, and Shifting Faces of 'Hindu-ness' in a North Indian City*. Antropologiska institutionen, Oslo Universitet.
- Mayaram, Shail, 1993. Communal Violence in Jaipur, *Economic & Political Weekly*, November 13, pp. 2524-2541.
- Rudolph, Susanne, 2000. "Civil Society and the Realm of Freedom", *Economic & Political Weekly*, 13 May, pp. 1762-1769.
- Sandel, Michael, 1984. The Procedural Republic and the Unencumbered Self, *Political Theory*, 12:81-96.
- Taylor, Charles, 1995. *Identitet, frihet och gemenskap*. Göteborg: Daidalos.

Medarbetare i Statsvetenskaplig Tidskrift

Fil dr Ylva Stubbergaard är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen i Lund.

Professor Peter Esaiasson är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen i Göteborg.

Fil dr Mikael Sundström är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen i Lund.

Docent Michele Micheletti är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen i Stockholm.

Anne Marie Berggren är tidigare verksam vid Forskningsrådsnämnden i Stockholm.

Paula Berntsson är verksam vid Sociologiska institutionen i Göteborg.

Docent Leif Johansson är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen i Lund.

Professor Sverker Gustavsson är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen i Uppsala.

Professor Lars Carlsson är verksam vid Institutionen för industriell ekonomi och samhällsvetenskap i Uppsala.

Docent Hans Blomkvist är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen i Uppsala.